

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันอุดมศึกษามีฐานะเป็นสถาบันทางวิชาการชั้นสูง ที่มีภารกิจสำคัญ คือ มีหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างสรรค์ พัฒนาวิชาชีพในสาขาและการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ เพื่อจะได้ใช้ผลแห่งความเป็นเลิศนั้นปฏิบัติภารกิจด้านการสอน วิจัย บริการทางวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์การขนาดใหญ่มีความสลับซับซ้อน จึงจำเป็นต้องใช้ผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (อภิชัย พันธเสน และคนอื่น ๆ , 2532) การบริหารงานวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา ภาควิชาเป็นองค์การพื้นฐานที่มีความสำคัญที่สุดในการผลิตบัณฑิต พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่รับผิดชอบ ค้นคว้า วิจัยเพื่อบุกเบิกวิทยาการใหม่ ๆ ทั้งนี้เพราะภาควิชามีบุคลากร คณาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ และมีทรัพยากรที่มีคุณภาพในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางวิชาการ นอกจากนี้ภาควิชาเป็นองค์การพื้นฐานขนาดเล็กที่มีอิสระเสรีภาพในการเรียนการสอน การวิจัย การเผยแพร่วิทยาการ (วิจิตร ลินสิริ, ม.ป.ป.) ที่สนองนโยบาย ปณิธานและจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษามีมาตรฐานดีเด่น มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของสังคม (ประสม สถาปิตานนท์, 2525)

การดำเนินงานต่าง ๆ ของภาควิชาจะสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากคณาจารย์ภายในภาควิชาในการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ด้านวิชาการ การบริหารภารกิจพิเศษ ที่สถาบันมอบหมาย และรับผิดชอบสร้างสรรค์วิทยาการและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการและสังคมนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ปัจจัยที่สำคัญคือผู้บริหารหรือผู้นำซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความคิดในด้านต่าง ๆ (กรองแก้ว อยู่สุข, 2535) หัวหน้า

ภาควิชาเป็นผู้บริหารระดับต้น หรือผู้นำคนหนึ่งในภาควิชาที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย วางแผน และสร้างสรรค์ ความร่วมมือในหมู่คณาจารย์ (วิจิตร วรุตบางกูร, 2533) และหัวหน้าภาควิชา ต้องเป็นผู้ที่มีจุดมุ่งหมายในการทำงาน มุ่งมั่นที่จะพัฒนางาน อยู่เสมอ สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งให้ลุล่วงไป สามารถจูงใจ หรือ โนมน้าวบุคคลอื่นให้ตื่นตัวและทำงานอย่างเต็มความสามารถ (พิชญารักษ์ อิงคามระชร, 2532) หากจะเปรียบภาควิชาเป็นเส้นเลือดใหญ่ของวิทยาลัยแล้ว หัวหน้าภาควิชาจะเป็น ผู้คอยกระตุ้นให้เส้นเลือดใหญ่ ทำงานไปสู่จุดมุ่งหมายให้ได้ ทั้งในด้านการบริหาร งาน วิชาการ งานให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (ติน ประชญาพฤกษ์, 2533)

วิทยาลัยครูเป็นสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญ ในการผลิตครูให้ ได้ปริมาณและคุณภาพตามความต้องการของประเทศ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2527 รัฐบาล ได้ปรับปรุงพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูขึ้นใหม่ เพื่อให้วิทยาลัยครูสามารถผลิตบัณฑิตสาขา วิชาการอื่นดังปรากฏในพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2527 มาตรา 5 ความว่า "ให้วิทยาลัยครูเป็นสถาบันอุดมศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิชาการ ในสาขาวิชาต่างๆ ตามความต้องการของท้องถิ่นและผลิตครูถึงระดับปริญญาตรีทำการวิจัย ส่งเสริมวิทยฐานะของครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและ ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม" (กรมการฝึกหัดครู, ม.ป.ป.) จากพระราชบัญญัติ ดังกล่าวทำให้วิทยาลัยครู ซึ่งเดิมเคยเป็นสถาบันเฉพาะทางที่สอนและผลิตครูต้องปฏิบัติ ภารกิจอื่น ๆ ได้แก่ การบริการทางวิชาการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและผลิตบัณฑิตหลาย สาขาวิชาเพิ่มมากขึ้น วิทยาลัยครู จึงจำเป็นต้องปรับบทบาทของตนเองจากสถาบันการ ฝึกหัดครูไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษา ทำหน้าที่ให้การศึกษาในทุกสาขาวิชาเช่นเดียวกับ มหาวิทยาลัยอื่น ๆ โดยมีท้องถิ่นเป็นตัวกำหนด (สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2533) จากพระราช บัญญัติวิทยาลัยครูพ.ศ. 2527 (ฉบับที่ 2) ได้มีการแบ่งสายงานของวิทยาลัยครูดังนี้

จากแผนภูมิโครงสร้างการบริหาร จะเห็นว่าภาควิชาเป็นหน่วยงานบริหารระดับเล็กที่สุดและหัวหน้าภาควิชาบริหารระดับต้นที่สำคัญ เพราะมีความใกล้ชิดกับอาจารย์และนักศึกษามากที่สุด ซึ่งต้องบริหารงานของภาควิชาให้เกิดความเหมาะสม และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวิทยาลัย ดังนั้นหัวหน้าภาควิชาจึงเป็นผู้รับผิดชอบในงานด้านวิชาการและงานด้านบริหารไปพร้อม ๆ กัน จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่าหัวหน้าภาควิชามีหน้าที่โดยตรงในการที่จะนำวิทยาลัยครูให้ปฏิบัติการกิจไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ปัจจุบันวิทยาลัยครู มีทั้งหมด 36 แห่ง แบ่งออกเป็น กลุ่มสหวิทยาลัย 8 สหวิทยาลัย ตามสภาพภูมิประเทศ ได้แก่ สหวิทยาลัยล้านนา สหวิทยาลัยนุชรินทร์ราช สหวิทยาลัยอีสานเหนือ สหวิทยาลัยอีสานใต้ สหวิทยาลัยศรีอยุธยา สหวิทยาลัยทวารวดี สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ และสหวิทยาลัยทักษิณ ดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติเดียวกัน แต่อาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ในส่วนปลีกย่อยตามสภาพลักษณะภูมิประเทศ สภาพสังคม และเศรษฐกิจ สหวิทยาลัยทักษิณ ประกอบด้วยวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูสงขลา วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูยะลา รวม 5 แห่ง เป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นทางใต้ มุ่งผลิตบัณฑิตตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นถึงระดับปริญญาตรี (กรมการฝึกหัดครู, ม.ป.ป.) จากพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2527 (ฉบับที่ 2) กำหนดให้วิทยาลัยครูแต่ละแห่งมีอธิการคนหนึ่ง เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด รับผิดชอบในการบริหาร และให้มีรองอธิการคนหนึ่ง หรือหลายคนก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบงานตามที่อธิการมอบหมาย และยังมีบุคคลที่เกี่ยวข้องในการบริหารงานอีก คือหัวหน้าสำนักงานอธิการเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานทั้งหมดในสำนักงาน อธิการ หัวหน้าคณะวิชา เป็นผู้บังคับบัญชา รับผิดชอบงานทั้งหมดในคณะวิชาและหัวหน้าภาควิชาเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบงานทั้งหมดในภาควิชา ตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาและหัวหน้าภาควิชาให้ดำรงตำแหน่งสี่ปี อาจได้รับแต่งตั้งใหม่อีกได้แต่จะดำรงตำแหน่งเกินสองวาระติดต่อกันไม่ได้ การที่ภาควิชาจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ และภารกิจให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรทุกฝ่ายในภาควิชาทำงานประสานกัน คือ ทุกคนต้องใช้ความรู้ความสามารถ และความรับผิดชอบ

ตลอดจนทุกคนต้องมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความคาดหวังที่วิทยาลัยกำหนดไว้เป็นอย่างดี แต่ในทางปฏิบัติจริงบุคคลแต่ละคนจะมีบุคลิกภาพ ซึ่งประกอบด้วยทัศนคติส่วนตัว การรับรู้ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ จิตใจ สภาพร่างกายและความต้องการส่วนตัวที่แตกต่างกันไป ถ้าบุคคลยอมรับความจริง และปฏิบัติตามบทบาทที่วิทยาลัยกำหนดและในขณะเดียวกันวิทยาลัยยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ในวิทยาลัยนั้น ความขัดแย้งระหว่างบทบาทและการปฏิบัติงานที่จะเกิดมีน้อย ปัญหาจึงจะไม่เกิดขึ้นงานของวิทยาลัยก็จะดำเนินไปตามเป้าหมาย แต่ในสภาพที่เป็นจริงแล้วบุคลิกภาพ และความต้องการของบุคคลมักจะขัดแย้งกับบทบาทและความคาดหวังของวิทยาลัย เพราะผู้ปฏิบัติไม่ทราบบทบาทที่คาดหวังหรือผู้คาดหวังไม่ทราบปัญหาของงานที่ปฏิบัติ จึงมักก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานขึ้น ทำให้มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของวิทยาลัย

วิธีการเข้าสู่ตำแหน่งของหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัย ได้จากการสรรหาจากอาจารย์ประจำในภาควิชาให้ดำรงตำแหน่งตามวาระที่กำหนด สำหรับหน้าที่และความรับผิดชอบของหัวหน้าภาควิชานั้น ในพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2527 (ฉบับที่ 2) ไม่ได้ระบุกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบไว้ให้ชัดเจนแต่ประการใด ระบุแต่เพียงว่าในภาควิชาให้หัวหน้าภาควิชาเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบเท่านั้น (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 101 ตอนที่ 144) จึงเป็นปัญหาสำหรับหัวหน้าภาควิชาโดยเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์น้อย เพราะหัวหน้าภาควิชา จะไม่ทราบขอบข่ายของงานในหน้าที่และความรับผิดชอบว่ามีเพียงเท่าใด ปัจจุบันนี้หัวหน้าภาควิชาไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมสำหรับเตรียมเป็นผู้บริหารมาก่อน การปฏิบัติหน้าที่จะทำตามแบบอย่างที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประเพณี หรือปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดขึ้นมาเองอย่างไม่เป็นทางการ หรือมิฉะนั้นก็มักจะใช้วิธีการลองผิดลองถูกหรือใช้ความสามารถเฉพาะตัวแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว และบุคลากรแต่ละฝ่าย ตั้งแต่ผู้บริหาร อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ต่างก็เข้าใจในบทบาท และหน้าที่ของหัวหน้าภาควิชาไม่ตรงกัน ซึ่งมีผลทำให้การปฏิบัติงานภายในวิทยาลัยครูไม่อาจดำเนินไปได้ด้วยดีเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาหน้าที่และความรับผิดชอบของหัวหน้าภาควิชาในวิทยาลัยครู ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

ของคณะวิชาและวิทยาลัยเพียงใด ซึ่งผลการศึกษาจะทำให้ทราบถึงขอบข่ายในหน้าที่และภารกิจของหัวหน้าภาควิชาที่ควรปฏิบัติ และที่สำคัญจะเป็นประโยชน์ต่อหัวหน้าภาควิชาที่จะได้มีแนวทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนขึ้น และทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบบทบาทของหัวหน้าภาควิชาได้ตรงกัน จะช่วยให้หัวหน้าภาควิชาปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาบทบาทของหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัยทักษิณ
2. สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์และหัวหน้าภาควิชา เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในบทบาทหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัยทักษิณ
3. เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติงานของหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัยทักษิณ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา

1. บทบาทของหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัยทักษิณ โดยศึกษาจากผู้บริหาร อาจารย์ และหัวหน้าภาควิชา ปีการศึกษา 2534 จำนวน 476 คน
2. บทบาทของหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัยทักษิณ จะจำแนกบทบาทเป็น 7 ด้าน คือ บทบาทด้านวิชาการ บทบาทด้านการวิจัย บทบาทด้านการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน บทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านการบริหารกิจการนักศึกษา บทบาทด้านการบริหารงานบุคคล และบทบาทด้านการบริหารทั่วไป
3. ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย
 - 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างประชากร ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 3.1.1 ผู้บริหาร
- 3.1.2 อาจารย์
- 3.1.3 หัวหน้าภาควิชา
- 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทของหัวหน้าภาควิชา 7 ด้าน คือ
 - 3.2.1 บทบาทด้านวิชาการ
 - 3.2.2 บทบาทด้านการวิจัย
 - 3.2.3 บทบาทด้านการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน
 - 3.2.4 บทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
 - 3.2.5 บทบาทด้านการบริหารกิจการนักศึกษา
 - 3.2.6 บทบาทด้านการบริหารงานบุคคล
 - 3.2.7 บทบาทด้านการบริหารทั่วไป

ความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัย

ผู้บริหาร หมายถึง อาจารย์ในสภวิทยาลัยทักษิณ ที่ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชา รับผิดชอบในการบริหารงานของวิทยาลัยครู ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2527 (ฉบับที่ 2) ได้แก่ อธิการ รองอธิการ และหัวหน้าคณะวิชา ในปีการศึกษา 2534

อาจารย์ หมายถึง ผู้สอนประจำในสภวิทยาลัยทักษิณ ที่ทำหน้าที่สอน นิเทศ การสอน ให้บริการชุมชน วิจัย เป็นที่ปรึกษาชมรม เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการและทำหน้าที่ พิเศษอื่น ๆ ในปีการศึกษา 2534 ทั้งนี้ไม่รวมอาจารย์ที่ลาไปศึกษาต่อ และอาจารย์ โรงเรียนสาธิตของวิทยาลัยครูทั้ง 5 แห่ง

หัวหน้าภาควิชา หมายถึงอาจารย์ในสภวิทยาลัยทักษิณที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่ง หัวหน้าภาควิชา ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2527 (ฉบับที่ 2) มาตรา 23 วรรค 2 ในปีการศึกษา 2534

อดีตหัวหน้าภาควิชา คือ อาจารย์ประจำในสภวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาในสภวิทยาลัยทักษิณมาแล้วไม่เกิน 5 ปีการศึกษา ย้อนหลัง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534

บทบาทของหัวหน้าภาควิชา หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบในการงานด้านต่าง ๆ 7 ด้าน คือ

1. บทบาทด้านวิชาการ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการสอน การนิเทศการสอน การเตรียมการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การวัดผล และการประเมินผลการสอน กำหนดแผนการเรียน การจัดหลักสูตร การเตรียมอุปกรณ์การสอน การตรวจรายงาน การผลิตสื่อการสอน การให้คำปรึกษาทางวิชาการในวิชาที่สอน การออกข้อสอบ การให้คำปรึกษาโครงการพิเศษของนักศึกษา
2. บทบาทด้านการวิจัย หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ การวิจัยตามหัวข้อและโครงการวิจัยเฉพาะเรื่อง
3. บทบาทด้านการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน ทั้งภายในและภายนอกวิทยาลัยครู ซึ่ง ได้แก่ การให้ความร่วมมือ การให้คำปรึกษาแนะนำทางด้านวิชาการ การเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ การจัดฝึกอบรมสัมมนาหรือประชุมปรึกษา การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดนิทรรศการหรือแสดงผลงานทางวิชาการ การบรรยายหรือแสดงผลงานทางวิชาการ การบรรยายหรือแสดงปาฐกถา
4. บทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ส่งเสริมและการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เช่นการให้คำปรึกษาแนะนำทางวัฒนธรรม การประชุมสัมมนาและฝึกอบรมด้านจริยธรรมและประเพณี การแสดงนิทรรศการประกอบผลงานศิลปวัฒนธรรม การเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ

5. บทบาทด้านการบริหารกิจการนักศึกษา หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา เช่น การให้บริการแนะแนวแก่นักศึกษา การให้คำปรึกษา ทั้งเรื่องวิชาการและส่วนตัว การส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของนักศึกษา การควบคุมดูแลความประพฤติของนักศึกษา การจัดสวัสดิการด้านหอพักพยาบาลให้แก่นักศึกษา

6. บทบาทด้านการบริหารงานบุคคล หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคัดเลือกอาจารย์ การสรรหาอัตรากำลัง การพิจารณาความดีความชอบ การปฐมนิเทศอาจารย์ใหม่ การพัฒนาและส่งเสริมความรู้ความสามารถของบุคลากร การสร้างขวัญและกำลังใจ การประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในวิทยาลัย การประเมินผลงาน

7. บทบาทด้านการบริหารทั่วไป หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการงานการเงิน งบประมาณ พัสดุ อุตสาหกรรม อาคารสถานที่ การกำหนดนโยบายและแผนของภาควิชา

สหวิทยาลัยทักษิณ หมายถึง กลุ่มวิทยาลัยครุภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูสงขลา วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง "บทบาทของหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัยทักษิณ" มีวิธีดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ และหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัยทักษิณ จำนวน 476 คน และเก็บข้อมูลเฉพาะ

อาจารย์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในปีการศึกษา 2534 เท่านั้น ไม่รวมอาจารย์ที่สอนโรงเรียนสาธิต
ลาศึกษาต่อ หรือไปช่วยราชการอยู่ที่อื่น และอาจารย์พิเศษ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ซึ่ง
ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเอง โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับบทบาท
ของหัวหน้าภาควิชา ทฤษฎีองค์การ ลักษณะองค์การ พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ
2. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหาร จากมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยครู
หัวหน้าภาควิชาและอาจารย์เกี่ยวกับบทบาทของหัวหน้าภาควิชาที่ควรจะเป็น ในสหวิทยาลัย
ทักษิณ จำนวน 49 คน
3. การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย นำบทบาทของหัวหน้าภาควิชา
ที่ควรจะเป็นในข้อ 2 สร้างเป็นแบบสอบถาม ซึ่งถามเกี่ยวกับบทบาทของหัวหน้าภาควิชา
ที่ปฏิบัติจริงและหาความเที่ยง โดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านนี้
ของกรมการฝึกหัดครู และมหาวิทยาลัย เป็นผู้ตรวจ จำนวน 4 ท่าน (รายชื่ออยู่ในหน้า
70) และนำไปทดลองใช้กับผู้บริหาร หัวหน้าภาควิชา และอาจารย์ ภาควิชาได้ 5 แห่ง คือ
วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูสงขลา วิทยาลัยครูยะลา และ
วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข เมื่อแก้ไขปรับปรุงแล้ว ก็นำแบบ
สอบถามไปใช้กับผู้บริหาร หัวหน้าภาควิชา และอาจารย์ โดยไม่ซ้ำกับกลุ่มทดลองใช้ในสห
วิทยาลัยทักษิณ

3.1 ลักษณะของแบบสอบถาม

แบบสอบถามจะแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ เป็นแบบ
เลือกตอบ (Check List) โดยถามเกี่ยวกับระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในภาควิชา สถานที่
ทำงาน ภาควิชา ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน วุฒิทางการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ

ตอนที่ 2 เป็นการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าภาควิชาและอาจารย์ โดยสำรวจสภาพที่ปฏิบัติจริง ในบทบาทหัวหน้าภาควิชาในสหวิทยาลัยทักษิณ 7 ด้าน ซึ่งจำแนกเป็น ด้านวิชาการ ด้านการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน ด้านการวิจัย ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ด้านการบริหารกิจการนักศึกษา ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป แบบสอบถามนี้ มีลักษณะเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบเสนอบทบาทที่ต้องปฏิบัติเพิ่มเติม ปัญหา และอุปสรรค ในการปฏิบัติบทบาท ของหัวหน้าภาควิชาเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้ระบุ และจัดอันดับบทบาทหัวหน้าภาควิชาที่ได้ปฏิบัติจริง ทั้ง 7 ด้าน โดยเรียงลำดับดังนี้ บทบาทที่ได้ปฏิบัติมากที่สุดเป็นอันดับ 1 และบทบาทที่ได้ปฏิบัติรองลงมา เป็นอันดับ 2,3,4,5,6 และ 7 ตามลำดับ

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง ส่วนแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำหนังสือแนะนำตัวจากวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี เพื่อขอความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิทยาลัยครูทั้ง 5 แห่ง และผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปแจกด้วยตนเอง และให้ตัวแทนของแต่ละวิทยาลัยครู เป็นผู้เก็บรวบรวมให้และ ให้ส่งคืนผู้วิจัยทางไปรษณีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามคืนมาแล้ว ผู้วิจัยนำมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของหัวหน้าภาควิชาที่ควรจะเป็นในสหวิทยาลัยทักษิณทั้ง 7 ด้าน จะประมวลความคิดเห็น โดยการแจกแจงและจัดหมวดหมู่ของความคิดเห็นที่มีลักษณะเหมือนกัน

2. แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ภาพส่วนตัวของผู้ตอบ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าภาควิชา และอาจารย์ เกี่ยวกับบทบาทของหัวหน้าภาควิชาที่ปฏิบัติจริงนั้น วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทำการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้าภาควิชา และอาจารย์เกี่ยวกับบทบาทของหัวหน้าภาควิชาที่ปฏิบัติจริง โดยการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Anova) และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟร์ (Scheffé) แล้วเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง

ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน แนวทางการแก้ไขปัญหา ประมวลความคิดเห็น โดยการแจกแจงและจัดหมวดหมู่ของความคิดเห็นที่มีลักษณะเหมือนกัน

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดอันดับการปฏิบัติงานจริงของหัวหน้าภาควิชาตามบทบาทแต่ละด้าน ทั้ง 7 ด้าน วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้มีประโยชน์ดังนี้คือ

1. หัวหน้าภาควิชาในวิทยาลัยครู สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดียิ่งขึ้น
2. หัวหน้าภาควิชาสามารถทราบ ปัญหาและอุปสรรค ในการปฏิบัติงานในหน้าที่
3. เป็นแนวทางให้กับหัวหน้าภาควิชาในวิทยาลัยครู ที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ภายในภาควิชา
4. สภากาการฝึกหัดครู สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพิจารณากำหนดงานในหน้าที่และความรับผิดชอบของหัวหน้าภาควิชาให้เหมาะสมต่อไป